

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 7. 2023. Issue 2.

CIP - Каталогизacija y publikaciji
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
COBISS.CG-ID 32743952

ISSN 2536-5592

Publisher: Center for Geopolitical Studies

Center for Geopolitical Studies

Časopis *Montenegrin Journal for Social Sciences* upisan je u evidenciju
medija, Ministarstva kulture Crne Gore pod rednim brojem 782.

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 7. 2023. Issue 2. Podgorica, December 2023.

Editor in Chief: Adnan Prekic

Editors: Zivko Andrijasevic, Dragutin Papovic, Ivan Tepavcevic, Milan Scekcic.

International editorial board: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA; Srdja Pavlovic, University of Alberta, CANADA.

Montenegrin Journal for Social Sciences is indexed in: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index; Slavic Humanities Index.

Proofreading and lecture in English: Danijela Milićević

Proofreading and lecture in Montenegrin: Miodarka Tepavčević

Address: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Montenegro;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Prepress and print: Pro file - Podgorica

Circulation: 100 copies

Volume 7. 2023. Issue 2. Podgorica, December 2023.

CONTENTS:

RELATIONS BETWEEN MONTENEGRO AND ALBANIA DURING THE 70'S AND EARLY 80'S Dragutin PAPOVIC	p.127.
WOMEN'S EMANCIPATION IN MONTENEGRO BEFORE SOCIALIST YUGOSLAVIA: THE ROOTS OF RETRADITIONALIZATION IN MONTENEGRIN SOCIETY Jovana DJURIC	p.163.
DELEGATE ELECTORAL SYSTEM AND SELF-MANAGEMENT CASE STUDY: MONTENEGRO 1974-1990 Jelisaveta BLAGOJEVIC MILJANIC	p.192.
READING THE STARS IN 1990: SERBIAN MEDIA AND THE RECONSTRUCTING OF THE CONCEPT OF HEAVENLY PEOPLE Srdja PAVLOVIC	p.221.
THE CONDITIONALITY OF ECONOMIC GROWTH ON NATIONAL INTELLECTUAL CAPITAL - THE CASE OF THE COUNTRIES OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE Matea ZLATKOVIC RADAKOVIC	p.238.
SCIENTIFIC REVIEW OF THE MICROSTRUCTURES OF YUGOSLAVIC SOCIALISM - Book review: Igor Duda (ur.), Mikrosocijalizam. Mikrostrukture jugoslavenskog socijalizma u Hrvatskoj 1970-ih i 1980-ih godina Husnija KAMBEROVIC	p.257.
REAFFIRMATION OF MONTENEGRO-BULGARIAN HISTORICAL CONNECTIONS – Book review: Dragan B. Perović, Mirosljub Orlandić: Dr Petar Orahovac–Crnogorac, predsjednik bugarske Skupštine Nedžad MEHMEDOVIĆ	p.261.
A THOROUGH, BUT BRAGGING, HISTORY OF ATHENS - Book review: Srđan Jović, Atinska imperija - Istorija Atine do Peloponeskog rata Balsa KOVACEVIC	p.266.
EXAMPLE OF MULTICULTURALITY IN THE MUSEUM INSTITUTIONS IN CETINJE - Book review: Filip Kuzman, Luna podno Lovčena: Kulturno nasljeđe islamskog stanovništva Crne Gore u cetinjskim muzejima Vukan RAZNATOVIC	p.275.
TESTIMONY ABOUT THE SONS OF KING NIKOLA IN THE FIRST WORLD WAR - History Essay Milan SCEKIC	p.278.
INSTRUCTIONS FOR AUTHORS	p.287.

Glavni i odgovorni urednik: Adnan Prekić

Urednici:

Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević, Milan Ščekić.

Međunarodni uređivački odbor: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA; Srđa Pavlović, University of Alberta, KANADA.

Montenegrin Journal for Social Sciences indeksira se u sljedećim naučnim bazama: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index; Slavic Humanities Index.

Lektura i korektura na engleskom: Danijela Milićević

Lektura i korektura na crnogorskom: Miodarka Tepavčević

Adresa: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Crna Gora;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Priprema i štampa: Pro file - Podgorica

Tiraž: 100 primjeraka

Volume 7. 2023. Issue 2. Podgorica, Decembar 2023.

SADRŽAJ:

ODNOSI CRNE GORE I ALBANIJE TOKOM 70-IH I POČETKOM 80-IH GODINA 20. VIJEKA Dragutin PAPOVIĆ	str.127.
EMANCIPACIJA ŽENA U CRNOJ GORI U PERIODU PRIJE STVARANJA SOCIJALISTIČKE JUGOSLAVIJE: KORIJENI RETRADICIONALIZACIJE U CRNOGORSKOM DRUŠTVU Jovana ĐURIĆ	str.163.
DELEGATSKI SISTEM IZBORA I SAMOUPRAVLJANJE STUDIJA SLUČAJA: CRNA GORA 1974 - 1990 Jelisaveta BLAGOJEVIĆ MILJANIĆ	str.192.
GLEĐANJE U ZVIJEZDE 1990: SRPSKI MEDIJI I KONCEPT OBNAVLJANJE CARSTVA NEBESKOG Srdja PAVLOVIĆ	str.221.
USLOVLJENOST EKONOMSKOG RASTA NACIONALNIM INTELEKTUALNIM KAPITALOM - SLUČAJ ZEMALJA CENTRALNE I ISTOČNE EVROPE Matea ZLATKOVIĆ RADAKOVIĆ	str.238.
NAUČNI PRILOZI O MIKROSTRUKTURAMA JUGOSLAVENSKOG SOCIJALIZMA - Prikaz knjige: Igor Duda (ur.), Mikrosocijalizam. Mikrostrukture jugoslavenskog socijalizma u Hrvatskoj 1970-ih i 1980-ih godina Husnija KAMBEROVIĆ	str.257.
REAFIRMACIJA CRNOGORSKO-BUGARSKIH ISTORIJSKIH VEZA - Prikaz knjige: Dragan B. Perović, Miroљjub Orlandić: Dr Petar Orahovac–Crnogorac, predsjednik bugarske Skupštine Nedžad MEHMEDOVIĆ	str.261.
TEMELJNA, ALI HVALISAVA, ISTORIJA ATINE - Prikaz knjige: Srđan Jović, Atinska imperija - Istorija Atine do Peloponeskog rata Balša KOVAČEVIĆ	str.266.
PRIMJER MULTIKULTURALNOSTI U MUZEJSKIM USTANOVAMA NA CETINJU - Prikaz knjige: Filip Kuzman, Luna podno Lovćena: Kulturno nasljeđe islamskog stanovništva Crne Gore u cetinjskim muzejima Vukan RAŽNATOVIĆ	str.275.
SVJEDOČENJA O SINOVIIMA KRALJA NIKOLE U PRVOM SVJETSKOM RATU - Istorijski esej Milan SCEKIC	str.278.
UPUTSTVA ZA AUTORE.....	str.287.

Review

TEMELJNA, ALI HVALISAVA, ISTORIJA ATINE

Prikaz knjige: Srđan Jović, *Atinska imperija – Istorija Atine do Peloponeskog rata*, Blum izdavaštvo, Beograd, 2022, str. 392.

Balša KOVAČEVIĆ

Univerzitet Crne Gore, Student – Istorija

e-mail: balmihkov@gmail.com

Blum izdavaštvo je 2022. objavilo knjigu „Atinska imperija“ autora Srđana Jovića u okviru edicije „Kiklop“. Ona prati istoriju attinske države od njenog legendarnog nastanka do Peloponeskog rata. Knjiga ima 392 strani i podijeljena je na predgovor, 6 poglavlja i zaključak. Poglavlja pokrivaju najznačajnije događaje i procese koji su izmjenili Atinu od njene legendarne monarhije do stvaranja prve demokratske države u Evropi i uspon njenog carstva.

Knjiga se temelji na već objavljenim antičkim izvorima, a literatura se sastoji od najznačajnijih djela iz istorijske nauke koje obuhvataju antičku Grčku. Djelo predstavlja sintezu već poznatih izvora i činjenica vezanih za razvoj antičke Atine. Prema tome, ovo djelo ne predstavlja značajan doprinos istorijskoj nauci, već predstavlja djelo popularne istorije. Tematika popularne istorije se uglavnom svodi na najpoznatije događaje iz vojne i političke istorije. Kada je riječ o starogrčkoj civilizaciji popularna istorija se rijetko bavi razvojem atinske države. „Atinska imperija“ u tom pogledu predstavlja značajan napredak za popularnu istoriju. Vjerovanja, institucije, događaji i pojedinci prikazani su vjerodostojno i na interesantan način.

U predgovoru autor navodi razloge za pisanje knjige, kao i paralele koje on smatra da postoje između antičkog i savremenog svijeta. Autor smatra da je antička Grčka prošla kroz proces koji i mi danas prolazimo i da Atina i Sparta su analogne liberalno-demokratskom i pomorskom poretku s jedne i konzervativnom kopnenom poretku s druge strane. Autorov motiv za izdvajanje Atine je, u njegovim riječima: „... *upravo ovaj polis, od svog nastanka pa sve do uobličavanja sopstvene imperije, kroz svoje institucije razvijao demokratiju kao državno-političko uređenje pojedincu, građaninu*“ (str 10). Autor takođe tvrdi da: „*Ističući specifičnosti [demokratskog] državnog ustrojstva, jasno je prikazana razlika između antičke, tj. realne demokratije, u odnosu na onu koju proživljava moderno društvo, ovu koju nazivaju „modernom demokratijom*““ (str 11).

Prvo poglavlje (*Najstariji atinski ustav, prve reforme i oblikovanje društveno-političkih grupa i institucija*) objašnjava i geografsku podjelu Atike, njeno ujedinjenje pod legendarnim Tezejem i prvi sukobi sa Doranima, žrtvu kralja Kodra, najvažnije kultovi i vjerovanja Atinjana, kao i neke značajne razlike između starogrčkih vjerovanja i savremenih religija.

Ovdje autor uspostavlja vezu između socio-političke podjele preddemokratskog atinskog društva, razvoja atinske demokratije i njene vojne i trgovačke moći. Autor je u saglasnosti sa mišljenjem Aristotela o sukobu između eupatrida i demosa kao pokretača političkih sukoba u Atini i razvitak ropstva kao proizvod zakupnine. Dalji razvoj političkih funkcija arhonata vezuje se za preuzimanjem političke moći u rukama eupatrida od monarhije, koja nakon žrtve kralja Kodra gubi značaj. Dalji događaji u političkoj istoriji Atine - Kilonov pokušaj rušenja ustavnog poretka, prokletstvo Alkmenoida, religijsko pročišćavanje i uspostavljanje Drakonovih zakona, dovode do Solonove djelatnosti – kao privatna ličnost, učesnik Salaminskog rata i docnije kao arhont Atine.

Autor iznosi svoje uvjerenje o superiornosti antičke filozofije u odnosu na hrišćansku misao. On navodi kako su hrišćanski mislioci koristili pojavu *pederastije*, to jest, istopolne odnose između starijeg i mlađeg muškarca, koju je Solon praktikovao, kako bi ga diskreditovali kao mislioca i zakonodavca. Problematika ove kritike proizilazi iz

načina na koji hrišćanski mislioci i njihova „usko moralna“ i „vrednosno veoma prizemna filosofija“, po autoru, „nije nikada imala dovoljno razuma da prodre u srž antičke, pre svega grčke, misli“ (str. 49). Ovakvo poređenje je izuzetno reduktivno. Starohrišćanski teolozi su vrlo često koristili Platonove i Aristotelove ideje kako bi dokazali ispravnost svoje religije. Grčki polisi su imali zakone u kojima određena ponašanja i vjerovanja su bila kažnjavana smrtnom kaznom – kao što je Sokrat kažnjen zbog „kvarenja omladine“. Poređenja između Hrišćanstva i grčke filozofije mogu donijeti važne spoznaje o razvoju ljudskog društva, o filozofskim interpretacijama ljudskog postojanja i o etičkim načelima koja usmjeravaju ljude. Iznijeto poređenje se svodi na hvalisanje i uzdizanje drevne grčke filozofije, ne na uštrb Hrišćanstva, već na uštrb filozofije, istorije i drugih društvenih nauka.

Prilikom kritike Hrišćanstva autor iznosi još jednu interpretaciju za koju je savremena istorijska nauka (uz spoznaje iz biologije i psihologije) pokazala kao netačnu. Autor tvrdi da „intimna ljubav, ili intimno prijateljstvo je onda, za razliku od kasnijih tumačenja, skoro sasvim sigurno predstavljalo prijateljstvo puno povjerenja i slobode... što nikako ne sme biti povezano sa neprirodnim sklonostima“. U izlaganju, autor tvrdi da docniji pisci su interpretirali „intimna prijateljstva“ kao „neprirodna sklonost“, tj. kao homoseksualnost. Istopolni odnosi u antičkim polisima Grčke su imali sasvim drugačiju konotaciju nego danas. Seksualni činovi su bili više povezani sa socijalnim statusom aktivnog (penetrativnog) i pasivnog (penetrisanog) partnera, koji su bili različite socijalne i starosne kategorije. Ovi odnosi, zvani *pederastija*, su varirali od polisa do polisa i kroz vrijeme. U svakom slučaju oni nisu bili smatrani za „neprirodne sklonosti“, a savremena nauka potvrđuje da homoseksualnost nije neprirodna. Ona je opažena među svim sisarima, uključujući i najbližim biološkim rođacima *homo sapiensu* – šimpanzama i bonobo majmunima.

U nastavku poglavlja autor daje podatke koji su uzdigli Solona na nivo arhonta – uspjeh u Salaminskom ratu i uspješno diplomatsko djelovanje u Sparti kojim su Atinjani ostvarili trajnu vlast na ostrvu.

U drugom poglavlju (*Solonovo zakonodavstvo – nastanak demokratije*) govori se o Solonovom zakonodavnom radu i stvaranju novog ustava. Zakon o građanstvu koji je sproveo Solon omogućio je značajnom broju Atinjana da učestvuje u političkom životu svoje države.

U ovom poglavlju autor pravi važnu distinkciju između savremenog pojma građanstva i antičke interpretacije tog termina, koju daje Aristotel; kao i uloga robova u demokratskom sistemu. Aristotelovo mišljenje je da je građanin onaj koji učestvuje, ili ima pravo da učestvuje u političkom upravljanju države; istovremeno kroz politički i društveni sistem prožima se sistem vlasti koji je neizbježan – postoji oni koji vladaju i oni kojima se vlada. Postojanje vladara i robova je po antičkim filozofima prirodno i nužno: gospodar vlada nad robovima, čovjek vlada nad svojim domom, država vlada nad svima njima. Žene takođe spadaju u kategoriju nad kojom se vlada, s tim što Grkinje imaju i obavezu majčinstva, što ih čini uzvišenijim od varvarki, koji su jednake robovima. Ovakav pogled na svijet objašnjava zašto iako daleka većina stanovnika države nemaju pravo na učestvovanje u politički sistem (robovi, žene, meteci i muškarci mlađi od 18 godina), ovaj sistem je slavljn kao vladavina naroda – demokratija. Potvrdu svojih mišljenja Aristotel nalazi u vojnim i političkim događajima koji su prethodili njegovom vremenu – grčko-persijskim ratovima; pobjedi grčkih polisa i prebacivanje aktivnog ratišta na teritoriju Male Azije.

Autor potom piše da „potpuna ispravnost ovog stava biće otelotvoren onog trenutka kada učenik mislioca [Aleksandar Veliki], čijim smo mislima rukovođeni, bude snagom helenske harizme ostvario pravdu, tj. stavio varvare pod vlast helenske imperije“. Potom spekulira da, da je Persija porazila Grke u V vijeku, to bi dovelo do sistema nalik helenizmu koji on naziva medizam; kao i da su prvobitni uspjesi Persijanaca ostavili trag koji se i dan danas osjeća u zapadnim državama (str. 70-71).

Razlozi uspjeha Grka u viševjekovnim sukobima sa državom Ahemenida su višestruki. Mentalitet branioca, superiornija oprema, logistička prednost i kvalitetnije vođstvo su svi imali ulogu u pobjedi helenskih polisa; ali predispozicija za vlast koju navodno posjeduju Grci i predispozicija za ropstvo kod varvara zasigurno nisu. Ovo su vjerovanja koja pripadaju gordim grčkim filozofima, kojima je cilj da potvrde svoje pritravnosti i uvjerenja. Takođe, buduća osvajanja Aristotelovog učenika su, pored određenih važnih prednosti, proizvod ustrojstva Persije – dovoljno čvrsta da se ne raspadne poslije jednog poraza, a dovoljno labava da ne može da pruži adekvatno temeljan otpor. Aleksandrova osvajanja su često bila zahvalna pukoj sreći, sposobnim grčkim komandantima i

nepromišljenim persijskim komandantima. Nijedna od ovih karakteristika ne potvrđuje Aristotelova vjerovanja o slobodoljubljivim Grcima – predvođeni tiraninom koji je spalio i prodao u ropstvo Tebu i prijetio da će isto uraditi sa Atinom. Način na koji je persijska invazija ostavila trag na zapadnu Evropu, udaljenu hiljadama kilometara i hiljadama godina od pomenutih događaja, nije elaboriran.

Izlaganje Aristotelovih vjerovanja vrijedi kao uvid u vjerovanja jednog od najvećih filozofa ikad rođenih, ali samo predstavljanje njegovih vjerovanja bez kritike; i da stvari budu još gore uz dodavanje primjera koji navodno potvrđuju njegovo mišljenje je, kao u prethodnom dijelu, vrlo hvalisavo, nepromišljeno i netačno. Ovakvo izlaganje daje iskrivljenu percepciju istorijskih događaja i procesa.

Treće poglavlje (*Kriza ustavnog poretka. Uspostavljanje tiranije i njen slom*) govori o periodu između uspona Pizistrata i novog demokratskog ustava krajem VI vijeka. Neprevaziđeni sukobi između eupatrida, pomoraca i demosa igraće važnu ulogu u budućem procesu demokratizacije Atine i stvaranja prve antičke demokratije. Demagoški pristup Pizistrata omogućio mu je da uspostavi tiraniju, a nesloga među eupatridima i Alkmenoidima omogućila mu je da se vrati na vlast više puta. Pod Pizistratom Atina počinje svoje prvo širenje van granica Atike i udaraju se temelji njenog demokratskog carstva.

Jačanje Atine privlači pažnju Sparte, koja je konsolidovala svoju teritoriju i učvrstila Peloponeski savez. Ovdje se iznosi teza da zbog razlika u razvitku institucija, kao i njihovoj svrsi, Atina je imala predispoziciju da vlada čitavim grčkim svijetom, dok Sparta, iako najjača kopnena sila, nije mogla da proširi svoj uticaj van svoje bliske okoline. Pokušaj rušenja vlasti Hipije propada i atinskim demokratama postaje jasno da bez strane podrške nije moguće vratiti vlast narodu. Ovdje se pojavljuje Alkmenoid Kliten koji dobija podršku proročišta u Delfima, čime odvodi Spartance od podrške Hipiji. Spartanski pokušaj zbacivanja Hipije 511. godine p.n.e. je bio neuspješan, ali pohod naredne godine urodio je plodom i Hipija je primoran na egzil u Persiju.

Četvrto poglavlje (*Atinski parlamentarizan – realna demokratija*) govori o reformama koje je Kliten sproveo krajem VI vijeka prije nove ere čime stvara ustav po kojoj je antička demokratija Atine bila poznata. Rušenjem tiranije i neutralisanjem oligarhije Kliten donosi na svijet revoluciju u helenskom svijetu. Uspostavlja se Bularion (vijeće od 500 članova) koji preuzima obaveze i moći Areopaga, bedema aristokratije. Eklesija

(Narodna skupština) je imala pravo konačne odluke o predloženim zakonima, kao i objavi rata i mira.

U ovom poglavlju autor pojašnjava svoj stav iz predgovora o „realnim“ i „modernim“ demokratijama. Kritikujući poređenja Bjurija i Migza između atinskog i britanskog parlamentarizma autor daje ocjenu da moderni parlamentarizam je „demagoški vešto iskrivljena teorija demokratije, a da je praktično ono čime se političari danas služe moderna oligarhija“(str. 157).

Sa ovim mišljenjem smo u djelimičnoj saglasnosti. Savremeni demokratski parlamenti nisu potpuno „ceremonijalni“ kako navodi autor. Oni i dalje zavise od popularne podrške naroda, kako implicitno (primjera radi: ispitivanja javnog mnjenja, skupovi podrške i vjerovanje u demokratski izbor) tako i eksplicitno (glasanje na lokalnim i državnim izborima); oni ipak imaju određene mane u poređenju sa atinskim demokratskim poretom. Počevši od svoje koncepcije, brojni evropski parlamenti nastali su kroz sukob između postfeudalnih aristokratija i ranokapitalističkih buržuja, u kojem ovi poslednji odnose pobjedu i stvaraju savremeni politički sistem koji najviše štiti njihov interes. Klisenov ustav je stvoren sa namjerom da demos stekne političku moć i reprezentaciju na račun aristokratije; Bularion i Eklesija iako imaju podjeljene odgovornosti, imaju sinergiju u vidu predstavljanja želje demosa.

Autorova tvrdnja da su parlamenti više oligarhijski nego demokratski zbog načina raspodjele moći između vlade i parlamenta je površna. To je više proizvod činjenice da vladu bira parlament i samim tim su prirodni saveznici pojedinih ideoloških struja u okviru države. U situacijama kad vlada i parlament nisu istih ideoloških pogleda parlament ili obara vladu, ili odbija da sprovede njenu agendu. To ne znači da parlamenti nisu oligarhijske strukture (iako smatram da termin „plutokratske“ bi bio malo precizniji). U velikoj većini demokratskih država parlament je sastavljen od ljudi koji su tipično natprosječno bogati, ili imaju snažnih veza sa najbogatijim pojedincima u državi. Samim tim njihov interes često se kosi sa interesima većine stanovništva u njihovim zemljama.

Naredna tvrdnja autora o uticaju prosječnog čovjeka na važne odluke (u konkretnom primjeru – vojne intervencije) takođe zahtjevaju naglašavanje važnih razlika između savremene i antičke demokratije – kao i jednu sličnost koja je previđena.

Autor tvrdi da „nijedan građanin Britanije nije u prilici da glasa da li će država stupiti u rat, recimo 1999. godine protiv SR Jugoslavije ili, u današnje vreme, protiv Sirije. To odlučuje oligarhija, ministri. Međutim, Atinjanin u VI i V veku pre nove ere se i te kako pitao i glasao da li će njegova država ratovati ili neće“ (str. 157).

Ovoj tvrdnji nedostaje kontekst koji pokazuje mane oba sistema. Savremene demokratije takođe imaju i savremene medije, koji vrlo lako mogu da oblikuju javno mišljenje i intervencionistički stav u državi. Takav je slučaj bio sa SAD-om pred invazijom na Iraku 2003. godine. Atina je patila od sličnog problema – demagoga, koji su je odveli u pojedine sukobe koristeći demokratsku volju naroda sa katastrofalnim posljedicama (Alkibijadov pohod na Siciliju i pohod na Melos koji je zamalo doveo do potpunog uništenja tog grada). Ubijediti Britance da je intervencija u SRJ, koja je čitavu tu deceniju provela pomagajući i sprovodeći ratne zločine, ne bi bilo teško ubijediti.

U nastavku poglavlja autor objašnjava dužnosti i moći magistrata, arhonata, Eklesije i drugih političkih tijela u Atini. Takođe se objašnjava proširena uloga sudstva u Atini, uvođenja porotnih sudova, status državnih robova u pravosudnom sistemu i uspostavljanje institucije ostrakizma. Potom priča o vojnim reformama koje su sprovedene; uvođenje vojne službe za zeugite i razvoj opsadnih mašinerija koje pretvaraju Atinu u prvoklasnu vojsku drevne Grčke.

Peto poglavlje je naslovljeno *Atina – bastion helenske slobode*. Ovdje se govori o sukobima od Darijevog pohoda na Trakiju i Skite do poraza persijske vojske kod Mikale. Dat je izuzetno detaljan pregled događaja u sukobima između Atine i Persijskog carstva, uz osvrt na kritikom na djela historičara tog vremena – Herodota, glavnog izvora za Jonski ustanak i Grčko-persijske ratove.

U šestom poglavlju (*Delski savez – Atinska imperija*) autor se bavi događajima nakon Temistoklevog ostrakizma, dolaskom Perikla na vlast, Kimonovim uspjesima u oslobađanju maloazijskih grčkih polisa, njegovi podvizi protiv Persijanaca i Delskim savezom.

Autor u ovom poglavlju govori i o reformama koje je Perikle sproveo sredinom V vijeka. Njegov zakon o građanstvu značajno je ograničio ko može biti građanin – samo osoba kojoj su oba roditelja čistokrvni građani Atine. Autor navodi više mišljenja o njegovom

zakonu i ličnosti, kako antičkih (Plutarh) tako i ličnosti savremene istorije (Adolf Hitler), ali autor smatra da se objašnjenje može naći u ekonomskim mišljenjima državnika i ranim vidom nacionalizma:

„Sa druge strane, sasvim je moguće i to da je ukidanje prava građanstva onim državljanima koji nisu čistokrvni Atinjani rukovođeno čisto ekonomskim motivima štednje za predstojeće krize koje je dalekovidni političar mogao predvideti... Lično bih konstatovao da je Perikle imao na umu potrebu uštede kapitala, ali da je, sa druge strane, nametnuvši teret štednje onoj grupi Atinjana koji nisu čistokrvni izdanci države, državnik jasno naglasio razliku između Atinjana i meleza, te je prema tom kriterijumu i oblikovao finansijsku i administrativnu politiku“ (str.344-345).

Na sledećoj strani piše: *„Ako bismo uzeli u obzir da se nakon izgradnje Pireja atinska trgovina prostirala na čitavo Sredozemlje i da je strani kapital i te kako ulazio u Atinu, neophodno je bilo od njega zaštititi nacionalni identitet. Ukoliko uzmemo u obzir da se posredstvom kapitale ruše nacije i države, a da su Jehovini poklonici i do današnjih dana prvaci u takvim malverzacijama, vrlo je moguće da je ovaj zakon bio uperen upravo protiv njihovog štetnog delovanja na osobnosti i vrline čistokrvnih Atinjana“.*

Analiza odnosa između nacionalnih država i globalizacije u kapitalističkom poretku je interesantno pitanje i ovdje ima prostora za proučavanje odnosa između osjećaja identiteta Atinjana i njihovog kontakta sa stranim trgovcima. Povezivanje Jehovinih svedoka (pokreta koji je nastao u 19. vijeku nove ere), kapitalizma, i Perikla je nedopustivo, jer je termin „kapital“ anahron. Savremeni pojam kapitala i stranih uticaja povezanih sa globalnim kapitalizmom ne mogu se poistovjetiti sa ekonomskim odnosima V vijeka p.n.e. Projekcije savremene ideje o naciji na atinsko društvo Periklovog vremena takođe nije prikladno. Atinska država se kroz vjekove transformisala sa rodno-plemenskog državnog sistema na sistem u kojem se vrjeduju institucije, što je dostiglo vrhunac sa reformama koje je sproveo Klisten. Upotreba Jehovinih svedoka kao primjer antinacionalnih „malverzacija“ pokazuje autorovo ne poznavanje materije. Implikacije koje su date jesu da Jehovini svedoci pokušavaju da unište sve nacije svijeta kako bi uspostavili pobjedu kapitala. Ovakva retorika može samo da izazove mržnju prema njima i stvara zablude oko njihovog stvarnog vjerovanja.

Ovakvim poređenjem implicira se da je postojala neka antička zavjera tajnovite kabale protiv Atine koja je ciljala da je uništi upravo onim čime je stekla svoju moć – trgovinom. Ovo je izjava za koju ne postoje dokazi.

Knjiga ima nedostatka. Pojedine autorove tvrdnje se temelje na netačnim informacijama, pogrešnim interpretacijama, ili nepotpunim kritikama istorijskih izvora, pojava i procesa. Pored tih nedostaka smatramo da je knjiga ipak vrijedna zbog autorovog interesantnog i čitljivog stila. „Atinska imperija“ služi kao dobar uvod u istoriju Atine prije Peloponeskog rata. Njeni doprinosi popularnoj istoriji su na žalost umanjeni zbog pojedinih nedovoljno kritičnih autorovih tvrdnji.